ԵՐԱՆ

Տարեգրական Գրքոյկ

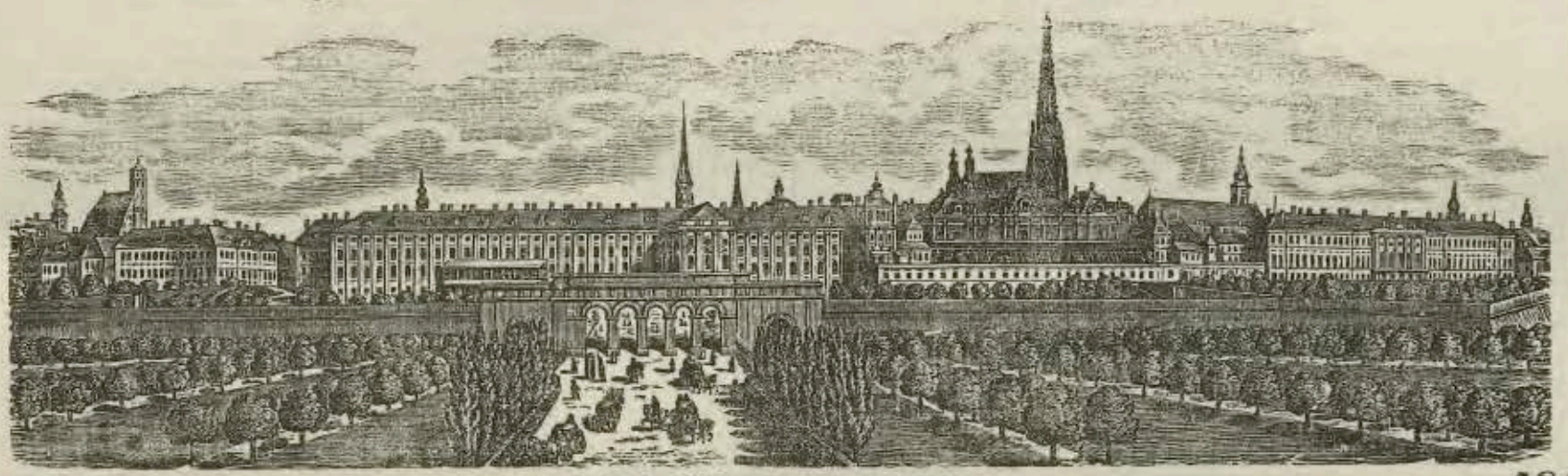

Թիւ 33 — 14 (2) ՕԳՈՍՏՈՍ — 1849

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

ԱԼՈՍՏԻԼ · Ասդինիայի հետ հաղորդութիւն։ Եղեւամեայ վիճակը։ — Քաղաքական։ Պատերազմներ։ — Լամարտինը եւ Ալենարիկ։ Վենետիկցիք մեկ երկու անդամ գուրս կը յարձակին։

ԳՈՒՅԴԻԼ · Լուդ։ Նոյեմբերեան ճամբորդութիւնը։ Պայմանագրեալ մը։ Եղեւամեայ վիճակը։ Խալազաներներուն ժողովոյն։

ԱՆԳԼԻԱ · Խարդաւանոցը կը գոցուի։ Թագաւորին Լիսաբոն կ'երթայ։ Բարեկամներին խաղցրութիւնը։

ԴԱՆԻՄԱՐԿԱ · Ալեւոյալ լուրեր։

ՍԱՐԴԻՆԻԱ · Խարդաւանոցը կը բացուի։

ԳԱՍԿԱՆԼ · Մեծ գաղթը։ Լաստարիայի զօրավարներուն նամակներ եւ յանդգնութիւններուն թագաւորութիւն կու տայ։

ՀՈՒՍԱՐԱՅԻ ՑԵՂՈՒԹԻՒՆ · Նոր գործակալները։ Կարիպալտի։

ՍԿԱՆԴԻՆԱՒԻԱ ԵՒ ՆԵԱՊՈԼԻՍ · Գիրանները։

ՊՈՒԼՈՒՍՏԱՆ · Օսմանեան։ Պայքար Վարատիա կու գայ։

ՍՊԱՆԻԱ · Դիւանագիտական շնորհաւոր։

ԳՈՐԴՈՒՆԱՒ · Կարոլոս Ալբերտին մահը։

ՀԻՆԴԻՍՏԱՆ · Գերմանիայի կոչը զրկը կը խարուի։

ՕՍՄԱՆԵԱՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆ · Վարչական, Առեւտրի եւ Պատերազմի լուրեր։

ՀԱԳԻԱՆՏԱՆ · Թենիսոյ։

ԱՄԵՐԻԿԱ · Ալեւոյալ լուրեր։

ՌՈՍԻԱՅԻ ԱՆԵՂԱՆԵՐ · ՑԱՐԵԱԼՈՒԹԵԱՆ · Նոր տեսակ հիւանդ։

ՏԱՏԻՈՒԱՆ · Ցորենի արդիւնքը հարեւանը։ Հնարք։ Սարքանները սահմանագրելու դիւրին միջոց։

ԼԻՍԻԱԳՈՐԾԱՆԱՆ · Ընդհանրապէս Սեպտեմբերի մասին խոհեմ կը մտածեն։

ԱԶԳԱՅԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆ · Հայաստանի մասին հնագիտական լուրեր։

ԱԼԻԷՆՆԱ, ՕԳՈՍՏՈՍԻ 13

Ալոսոյս 9ին հեռագրով պաշտօնական լուր հասաւ որ Սարդինիայի հետ հաշտութիւնը հաստատուեր է։ Ասոր պարագաներն ու պայմանները գալ անգամ Սարդինիայի հասուածին մէջ ընդարձակ կը պատմենք։

— Դաղրիս քաղաքային ու կինուորական կառավարչութիւնը իր հին անդամներն կատարեալ առողջանալով՝ ամսոյս 3ին մայրաքաղաքը դարձաւ ու պաշտօնը նորէն ձեռք առաւ։

— Լաս ամարութիւնը աս մասերս հրամանը հաստատեց որ գաւառներուն ամէն մայրաքաղաքները հեռագրով Ալիէնայի հետ կապուին, որպէս զի իրարու հետ հաղորդութիւնը շուտով ու դիւրութեամբ ըլլայ։ աս բանիս բոլոր ծախքը 2,000,000 արծաթ ֆիորինի կը հասնի։

— Լչեւ մասից պաշտօնագրերին հրատարակած հաշուին նայելով, սերութիւնը աս տարուան Մարտ ամսոյն մէջ 8,102,777 արծ. ֆիոր մուտք եւ 16,073,981 արծ. ֆիոր ելք ունեցեր է։ Իսկ 1848ին Նոյեմբերի 1էն մինչեւ 1849 Մարտին վերջը սերութիւնն մուտքը 38,047,888. արծ. ֆիորին է եղեր, ու. ելքը 76,057,299. արծ. ֆիոր։ Ուստի Մարտ ամսոյն մէջ 7,971,207 արծ. ֆիորին, իսկ մեկալ հինգ ամիսուան մէջ 38,009,411 արծաթի ֆիորին քացը մնացեր է։

Մաճառստան։ Կայսերական զօրքին Սեկեսֆեհերուն փոյթ Հայնաւ սեպուհը աս տեղերս թիւնները կու տայ։ "Ընդէն Օգոստոսի 1ին օրէն չկրի որ Սիմպլինի դատարանը թշնամի Սեկեսֆեհերուն մասին շնորհ պատանէշներուն մասին մասին եւ գանակ բռնեսէ, նաեւ հիշնամին գրաւելիքը եւ անմոց շարժուելը դիտէ, որովհետեւ արդէն սկսած էին Սեկեսֆեհեն եւ քաշել։ Ինն Սիմպլէն զօրաղեալ ու կարգադրութիւնն ի գործ գրաւ եւ ամէն պատանէշները, նաեւ հին Սեկեսֆեհը հիշնամին թող տուած գտնելով՝ տուաւան ժամը 8ին քաղաքը մտաւ, ու սպասեց մինչեւ որ կէս օրէն հոգը էապղեմքի հետեւակայ գրամատակը հասաւ ու դիրաւոր տեղերը բռնեց։ Բերդին մէջ շատկեր ուսումնիթեր եւ առաւ ցրեն գտնուեցան։ Ցին կէս օրուան ժամը Գին հիշնամին թագին ձախ կողմը կեցող վերջապահին վրայ Եաղնամքերին ուղղի (brigade, 5—6000 հոգի) եւ պենեսէքի ուղղին մէկ մասը խաւրեցի։ Սպարապետ տեղակալ Լիհդենդպան իրմանը իր ամբողջական արիութիւնամբը ա յարձակուելի ի գործ գրաւ, եւ մը աւելի շատ կրակը թշնամին եւ քաշուելու ստիպեց։ Ամէն հոգը 2000 հոգի նաւակներով գետէն անցին խաւրեցի, որոնք հիշնամին աջ թեւը աշխատցնելու սկսան։ Ուրիշ թնդանոթաձիգներուն քաջութեամբը, մանաւանդ մեր ասիներուն անշէջ կրակովը քիչ ժամանակուան մէջ Ոյ (Նոյ) Սեկեսֆեն՝ ուր որ հիշնամին յաւաւած կեցած էր, կրակի ծով դարձաւ, եւ նայողներուն աչքին սոսկալի տեսիլ մը կը ցուցնէր։ Մաճառները թագին հեղեղի դիրքերնէն փախուտուելին եաքը՝ պենեսէքի ուղղի նաւակներով գետէն անցին ու անցան։ Ցին հիշնամին Ոյ Սեկեսֆեհեն ալ փախուեց ու անմիջապէս սկսաւ կամուրջները շինել։ Մաճառները շատ աշխատեցան որ արգելին, բայց մեր թնդանոթները պատնէշ եւ քաշուելու ստիպեցին եւ կամուրջները շինուեցան։ Կին տեսին գրամատակը Մարց հասաւ եւ հիշնամին եւ քաշուելու դիմը բռնելու կը նայի։ Երրորդ գրամատակն ալ աս դիշեր Գանիշայեն քովն Թոյսը պիտ՝ որ անցնի։

Լաստ վրայ ամսոյս 13ին աս պաշտօնական լուրը հասաւ։ Երէկոյ Աւստրիացիք Ոյ Սեկեսֆեն ասին՝ Մաճառները Սէգեդի (Szöreg) ուղղութեամբ սեղ մը բռնեցին ու պատնէշներ շինեցին։ Ասոնք՝ անկանոն զօրքը չհասնելով՝ 30,000 գինուոր եւ 40—50 թնդանոթ ունէին՝ Տեմպինսքի, Մեսարոշ, Տեշէֆի ու Կիշյոն զօրապետներուն հրամանին տակ։ Ամսոյս 5ին կէս օրէն հոգը կայսերական Մաճառներուն վրայ յարձակեցան։ Աւստրիացւոց թնդանոթները՝ որ Մաճառներուն ունեցածէն շատ էին, շուտակ սոնոց դիմացը սկսան գործել, իսկ ձիաւորները Մաճառներուն կանգնին տուին։ Մէկ քանի ժամու մէջ Մաճառները բոլոր իրենց պատնէշներէն ելան ու սկսան եւ քաշուիլ։ Կայսերականը պատնէշները մտան, Մաճառներուն եւսէ էն ինկան, 5 թնդանոթ ու մինչեւ 2000ի չափ գերի բռնեցին, որոնց մէջն էր նաեւ Վրոնինքի իշխանը։ Երկու կողմանէ ալ մեռածներուն թիւը շատ մեծ եղած պիտի ըլլայ, որովհետեւ դաշտը դիակներով ծածկուած էր։ աս պատերազմով Հունգարացւոց բանակը գրեթէ բոլորովին ցրուեցաւ։ Կարին ատենները Ճիք զրաստեան որ աստին գրամատակով Պոցցի վրայ կ'երթայ, Գինեցին ուսանն տուս, Հոնսեզն եղած Աստրիացի գերիներն ազատեց, ու շատ պարար ձեռք ձգեց։ Գրենպես ազատեցի տեղեկայ Թոմպերկի երրորդ գրամատակով Դանիշայի քով Թոյս գեղին վրայէն անցաւ ու յառաջ կը քաշէ։ Աստրիացւոց զատ զատ գործող գրամատակները հիմա դարձեալ միացան։ Հայնաւ ամսոյս 8ին Լոմբին էր, եւ 9ին Գոմորոյի դիմի հասնիր։ Ա գործողութիւններով կը կարծուի որ մասերս Մաճառստանի պատերազմը կը լմննայ։

Իսկ Բեմբերիք սպարապետը իր բանակովը Սեծ Վարոսնի վրայ կ'երթայ, եւ կ'լսուի որ արդէն իր յառաջապահները քաղաքին առջեւը հասած են։

Ամսոյս 3ին Գոմոռն քերդին մէջի Մաճառները բազմաթիւ մեծ մասին ձիաւորով ու հետեւորդով՝ զիրենք պաշարող կայսերականաց սիրտ կողմի յարձակեցան, զանոնք փախուցին եւ մինչեւ Գոմորի մասերը յառաջացան։ Գոմորին կայսերական քաղաքապահ զօրքը քիչուոր ըլլալով՝ քաղաքը թող տուին ու եւ քաշուեցան։ Նոյն կողմերը գտնուած 3000ի չափ գերիներ՝ որոնք կայսերական բանակը կը տարուէին, թնդանոթներուն ձայնը լսածնուն պէս՝ ապատ փախչիլ ու ազատ ինքզինքնին ազատեցան, բայց մեծ մասը՝ 10 ազատամարտերի ապրելու հետ Մաճառներուն ձեռքն ինկան։ Մասերս Գոմորի կողմերին երկու ճամբորդները կը հաստատեն որ Մաճառները նաեւ նոյն քաղաքը մտեր են։ Ամէն լուրը ստրատեղծուելուն պէս՝ կայսերականաց Արիներուկ (Գոմորին քանի մը ժամ հեռու) կեցող 10,000 պահեստի գունդը Գոմորայ Սաքքին զրաւելու գնդէն 20,000. նոյնպէս ուրիշ շատ կողմերն մինչեւ Վիէննայէն ալ զանազան գնդեր դէպ ի ան կողմերը սկսան քալել։ Բայց հիմա թէ Վիէննայէն եւ թէ ուրիշ քաղաքներէն դացող զօրաց մեծ մասը նոր դարձաւ։ որովհետեւ արդէն Մաճառները նորէն իրենց բերդը վերնելու չտի բաւական զօրք ան կողմերը հասած են։

Դանի մը լրագիրներ կը հաստատեն որ Գոսսի եւ Աւստրիայի զօրապետներուն գործողութիւնները միարան չեն, եւ ասոր համար պատերազմը կ'երկարենայ։ Գրենպես քանի մը պատերազմներու մարդիկ կայսերականաց գործողութիւնները մէջ պակասութիւններ ու անզգուշութիւններ կը գտնեն, որոնցմէ մէկն ալ ան է կ'ըսեն, որ Գոմորի մէջ կեցող Մաճառներուն զօրութիւնը չճանչնալով կամ՝ բանի տեղ չընելով՝ անոնց դիմացը բաւական զօրք չկեցուցին։

Գոմորի մէջ ալ կայսերականք մեկ քանի նոր յաղթութիւններ ունեցան։ Յուլիսի 23ին սպարապետ տեղակալ Գլամ կայսս կոմը Գաունդարի մասերը Մաճառներու 12,000 զօրաց հետ զարնուելով՝ անոնց յաղթեց ու շատերը ցրուեց։ Բայց Աստանի գրեթէ որոշիչ դրամի բաղմը Յուլիսի 31ին Շիստովի կամ՝ Շեկեշվար քաղաքին քովն եղաւ։ Աստանի մէջ կուռող Մաճառներուն զօրքը հա

ժողոված Լրու պնամ՝ անձամբ կը հրամայէր։ Ռուսաց Լիւսէրս զօրապետը բոլոր ուժով անոնց վրայ յարձակեցաւ, եւ երկրին ու սաստիկ պատերազմէ մը ետքը՝ անոնց յաղթեց։ Հոս Թաճառնիրուն պրեւսակէն Ռուսաց Սպարիազին զօրապետը մեռաւ։ ասոր Համար սիգաւոր խաղաղները կատաղութեամբ պատերազմեցան ու Թաճառներուն ետ քաշուելու առնը նոսեւներնէն ինկան ու դառն վրէժ առնելով՝ պրեմիլ 1000 հոգի դաշի վրայ ոսպաններին։ Ռուսերը նաեւ առին 500 գերի, 7 թնդանօթ, 2 դրօշ, շատ վառօդ ու քաղմաթիւ կառքեր, որոնց մէջն էր պնամին կառքն ալ զանազան հարկաւոր գրաւածներով ու իր մեծագին սրովը։ Կ'ըսուի որ պեմնալ տիգով վիրաւորուած է։ Ռուսերն իրենցմէ 44 մեռած ու 106 վիրաւորուած կը դնեն, բայց ասիկա ստոյգ թիւին շատ վար կ'երեւայ։ — Յուլիսի 23ին 2000 հետեւակով ու 1000 ձիաւորով Մոլաաւիա մտնող Թաճառներուն խումբը գեռ Լուտալ չդարձաւ, բայց Ռուսերը անոնց ձեռքէն ինչաս մը չկրեցու Համար՝ իրենց զգուշութիւններն ըրին։

Թաճառներուն Դրմբովայ բերդը առնելը՝ զրկ որ Գոյուլի իր լրագրին մէջ հրատարակած է, անհիմն է։ Նոր եկած սուլթանին ըսելը կը հաստատեն որ ան օրերս կայսերականը նոյն բերդին առջեւը կը հանին եւ գանիկա պաշարմանէ կ'ազատեն։ Ընդհն Եբրէյլ սեղուլը որուն ձախ կողմանէ ու կրնակէն կայսերական զօրքը շատ մոտիկցած է, նորէն յարձակողական պատերազմի սկսաւ ու Դանուբէն անցնելով՝ գեպ ի Պանագ կը քաշէ։

ԼՈՒՍԻՏԱՆ ՈՒ ԱԶՈՎՍԻԿ։ Մինչեւ 1ին Սեպտեմբերը Գոնքէի ու Դաշնոպոլի կողմէն 2000 հոգւով՝ եւ 8 թնդանօթով դուրս եկան եւ զիրենք պաշարող կայսերականաց վրայ յարձակեցան, բայց ուեռնք անիմաստ։ յարմար տեղ մը կենդրոնանալով ա յարձակողներուն դէմ դրին եւ սարսիցին որ նորէն քաղքին մէջ քաշուին։ Դարձեալ ամնոյս Յին ալ Դրեթորդիի կողմանէ ուրիշ յարձակում մ'ալ ըրին, բայց ան ալ առջինին պէս վերջացաւ։

ԳԱՂԼԻԱ

ՓՐՈՒԶԻՈՆ եկած նամակները ան լուրերը կը ծանուցանեն։ Ինչպէս որ յայտնի է Լուդ։ Նաբոլէոն՝ հասարակապետութեան գահերեցը Գաղղիայի գուսանները պտրաեբու եկած է։ Ամէն հասած տեղերը զինքը անանկ պատուով կ'ընդունին, որ կարծես թէ թագաւոր մը են։ մնած քաղաքները զանգակները կը զարնուին, ու թէ քաղաքական եւ թէ եկեղեցական մեծերը զարդերով առջեւը կ'ելլեն ու կը բարեւեն։ ժողովուրդը գրեթէ ամէն տեղ կ'ցցէ Նաբոլէոն, կ'ցցէ գահերեցը կը պուռան, կեցցէ հասարակապետութիւն ձայնը շատ քիչ տեղ կը լսուի։ Փարիզի քաղաքագէտները ան բանիս շատ մտադրութիւն կ'ընեն, ամէն արմանայներու մէջ հեռագրերը լրագրներուն մէջ կը փնտռեն, որ ան կամ ան քաղաքը ինչ պուռացեր են։ ինչու որ ասիկա ժողովրդեան միտքը յայտնող նշան մը կը սեպեն։ Լուդ։ Նաբոլէոն Համ քաղաքը հասաւ։ Նէ՝ հոնտեղաց գրէկին ոյցերութիւն ըրաւ, ուր որ ինք Լուդ։ Փիլիպոսին ժամանակը վեց տարի բանտարկուած էր։ բոլոր կոհքը կարասիքը անանկ մնացած էին, ինչպէս որ ինք անկից փախած առնոր թողուցած էր։ բոլոր քոմիսներուն պատմեց, թէ ան ժամանակները աս ու ան տեղը ինչ բանի կը պարապէր։ խօսքերուն մէջ աս այ լսաւ։ "Հատուցը ես իմ երիտասարդութեանս խենթութիւնները քաւեցի։" Գրեկին երրորդ գտոիկոն ելլելու առեն պու Մարա արաբացի զրապետը դիմաց ելաւ, որն որ ինչպէս յայտնի է, անցած երկրին ատն ճեզայիրի մէջ Գաղղիացիներուն դէմ պատերազմելէն ետքը անձնատուր ըլլալով աս քիրիզը դրուած էր։ Դարձեալ աս զրապետին աղաչութիւն առաւ, որն որ հանտեղը շնորհակալ ըլլալով՝ խօսք տուաւ որ մէյ մ'ալ Գաղղիացոց դէմ զէնք չառնէր։

— Կայսրութիւնն ուրիշ հետամուտ մ'ալ եղաւ, այս ինքն Լեւոն անունով կոմս մը, որն որ ինքը զինքը Նապոլէոն կայսեր բնական որդին կը կանչէ, ու մէկ հասարակապետութիւն մը հաստատել կ'ուզէ։ Ան վախճանաւ ընկերութիւն մը հաստատելու կը ջանայ, որն որ իր մէկ տարուան մէջ դրեթէ մէկ միլիոն ֆրանգի չափ ընկրու։ ծախքին դրամագլուխ ալ պիտ՝ որ ունենայ։ Ան Լեւոն կանչը իր առաջարկութիւնը ազգային ժողովքին ալ խաւրեր, ու անոր մէջ կ'ըսէ, որ ան հասարակապետական միապետութեան գլխաւորին պատուանունը "Պոյոլ" պիտ՝ որ ըլլայ։

— Լրբեւմակ պաշտօնեան Պ. Թասի 1850ին համար երեւմանց հոչիւը ազգային ժողովքին առջեւ դրաւ, ու բաւ որ 10 տարիէ վեր պարտքը միշտ եւեղեալ վրայ է։ յեղափոխութիւնները ան պատճառն աճելուն դլխաւոր պատճառներն են։ վասն զի վերջին յեղափոխութիւնէ ետքը 265 միլիոնի չափ աւելցած, իսկ մուտքը 150 միլիոնի չափ նուազած է։ Մինչեւ 1850 Յունուարի 1ը 320 միլիոն ալ բացը պիտ՝ որ մնայ։

— Խաղաղասէրներուն (այսինքն՝ բոլոր երկրին խաղաղութիւնը միայն բարոյական միջոցներով հաստատուն պահել ուզողներուն) ժողովքը՝ որ յաւաղագն Պրիւսել* պիտի ժողովէր, հիմա Օգաստոսին ձին փարիզի մէջ գումարուեցաւ։ Նեւ-Յորքայի ու Ամերիկայի երեւելի քաղաքներէն ան ժողովքին եկած երեսփոխանութիւն թիւը իրաւ շատ է։ Ան ժողովքին նպատակը իր հրատարակած յայտարարութիւնէն կը տեսնուի։ ասիկա ոչ՝ որ նայի Ա. որ զանազան ազգերուն մէջ եղած կռիւները միջնորդական դատաստանով գարմանցնէ։ Բ. կարելի եղածին չափ շատով "Ազնիւ ազգաց ժողովքը" մը զուսմարուի, որուն մէջ զանազան ազգաց իրարու մէջ ունեցած կապակցութիւնները կարգաւորելու, Համար՝ օրինաց գիրք մը մնածուի։ Գ. Բոլոր զէնքերը վերցուին, թէ գենուորներու, եւ թէ ազգային պահապաններու, ձեռքէն։ Դ. քաղաքական ու տնտեսական միջոցներով, մանաւանդ առուտուրի միջոցներով շատացնելով, պատերազմի պատճառները վերնան։ — Թէպէտ աս նպատակը շատ բարձրագոյն է, բայց աւելի բարձրագոյն է որ աս մարդիկներս ալ այսպիսի պատճառներով եռանոր ու սաստիկ պատերազմներու պատճառ չըլլան։

ԱՆԴԻԱ

ԸՆԴՕՒԼԱՅ խորհրդանոցը Օրտասոսի 1ին գոցուեցաւ։ Խագուհոյն կողմանէ գահակալութիւնը կարգադրող Լորտ Լենսդաուն էր։ Ամէն քաղաքագէտ կը զարմանայ որ աս գահակալութիւնի մէջ աստանկ գէպքերու առեն արտաքին գործոց վրայ նէ ոչ բան մը կայ։ Միկիլիայի խնդիրը, Գաղղիացոց Հռոմ երթալը, Աւստրիային Սարդինիայի հետ ընելու հաշտութիւնը, կամ Թաճառստանի մէջ ունեցած պատերազմներ։ ու կէս խօսքով լիշատակուած են։ Լոնտոնի լրագիրները, մանաւանդ Տայմս եւ Սէն (Sun), որոնք Լորտ Բալմերսդոնին հետ ալէկ ճանչուութիւն ու բարեկամութիւն ունին, ասիկա անանկ կը մեկնեն որ Լորտ Բալմերսդն աս բաներուս մէջ մտնել ուզած չըլլայ, բայց իր պաշտօնակիցները անոր հետ չմիաբանելով ու զինքն իր կարծիքին մէջ առանձին թողլ տալով՝ գահակալութիւնն աս կերպով շարադրել տուած ըլլան, ցուցընելու համար որ Ընդգլիայի պաշտօնեաները կամ կառավարութիւնը աս բաներուս մէջ մտնել կամ միջոր-դութիւն ընել ամենեւին չեն ուզեր։

— Խաղաղութիւն ամնոյս Յին Իրլանտայի Դոյ նահանգիստը հասաւ։ Ամէն տեղ իրեն մեծ ընդունելութիւններ կ'ընեն ու շքեղ պատրաստութիւններ կը տեսնեն։ Խաղաղութիւնը այնչափ շատ փառաւորութեամբ չէ, հապա աւելի լուռ, ու անպաճոյճ կերպով մը։ Դարձ կ'ըսէ որ Գէորգ Դուքն ատենէն վեր Անծն Իրլանտիայի խնդաւոր մը չէր եղած որ ասանկ մոլդասիրութեամբ ու բարեկամական դիտաւորութեամբ Իրլանտա դարձած ըլլայ, ասոր Համար Իրլանտայիք ալ իրենց աս խեղճութեանն առնոր Խաղաղութիւնէն մեծ սիրութիւն կը յայտնեն։

— Լորտ Բալմերսդոնին՝ պատգամաւորներուն խորհրդարան մէջ Յուլիսի 21ին խօսած ճառը՝ զորն որ նախընթաց թուերնուս մէջ խոստացած էինք, հոս կը դնենք։

պիտ՝ յարգոյ բարեկամս (Պ. Օգսոռնին) ըրած առաջարկութեանը վրայ ի պատասխան խօսելու համառօտ ճառիս մէջ՝ կը բաղձամ ամէն բաներն յառաջ քան զինքս պաշտպանել անանց ամենայն դէմ՝ որոնք բերնես եղած խոսքով մը կարող ըլլան վրա յանդուգնութիւն մը ունել թէ ես Ուսարդիի կառավարութեանն ու կայսերութեանը դէմ թշնամական հոգի տածեմ։ թեպէտ պիտեմ որ մեծագոյն թիւ դատաւորներ կառավարութեանն ու մտամաւորապէս ինձի դէմ մեր արտաքին յարաբերութեանց կամ դրսի տերութիւններուն հետ բռնած ճանչուն պատճառաւ մեղադրութիւններ եղան, իբր թէ մեզ Իրլանդական տերութեանց հետ գործս ունեցած առեն՝ անանկան թեղեամ եղան ու տանջեցուցեան ոգիս առաջնորդուած ըլլալու։ Ա մեղադրանքները թէ գրով եղած ըլլան՝ թէ բերանով, անկեղծ խոսքով՝ ապիրատութեան ու ստամբարեւանութեան գործ էին։ Ամենամեծար արիամարութիւն է ըսելը թէ ես մեր երկրիս կառավարութիւնը, կամ ան մարդը՝ որուն մեր արտաքին գործոց առաջնորդութիւնը հաւատացուած է, գործադրութեան մէջ իր քաղաքականն կարծիքն ու մտադրութիւնը, եւ երկրին չարին ու օգուտը ոչ ոքի՝ անկեղծ սուտ ոսոխ մը իրեն իր պարտքը յարգելու։ (Աւոտ՝ Ուսարիա անանկ տերութիւն մըն է, որուն մէջ երկրիս կառավարութիւնը մեծ հանդուրժող ունի, ու պէտք է որ ունենայ։ Մեզի ըսին որ Ուսարիոյ մեր հին դրացիներն է։ Ան գրեթէն բաւական անանկ մոլդիներն կը լսենք, որոնք աս յաւախ հասարակ գործածութիւնն, ու նշանակութիւնը կ'երեւայ պիտեր։ Ի՞նչ է Դանուբեան կեր։ Դանուբիոյը (ally) դաշնակով, կամ յարգանական կամ ուրիշ գործք մը կատարելու պարտաւորութիւն ունի։ Հետ գաղնակցեալ (allied) տերութիւնն է։ Ուսարիա շատ ծանր պարտքերու մէջ մեր պաշտպանեցեր եղած է, ու մենք այնչափ անդամ ան տերութեան հետ միացած գործ տեսած ենք։ Սարդ է, ժամանակ եկաւ որ Ուսարիա չէ թիւ իր յանդգնութիւն։ Այդ գեմ ընդունելու հարկաւորութիւնն տարբերած շատ անգամ աս գաղնակցութիւնն հոս կեցաւ, ու ան պարտաւորութիւններէն մէկը, որոնցմէ մեզի հետ կապուած էր։ Բայց մենք զինքը ասոր համար չմոռցուցինք։ ու մենք ալ, չկրնար կարելի թէ աստ մեզի բարեկամութիւնը ինչ ասոր մեզի ինչ ինչ։ Ինչ կրնայ ասոր համար։ (Աւոտ՝ ընթ։ Ժոր՝ ընթ։) Եւրոպայի մէջ Ուսարիա շատ ծանր ինչ կրնէ։ (Աւոտ՝ ընթ։ Ժոր՝ ընթ։) Եւրոպայի մեջտեղը ապրող՝ ոչ կոչմանէ թաճառներու, մեկալ կողմանէ ուրուսանիներու դիմաց ոչ ասհման Եւրոպայի անկախութիւնն ու ազատութիւնը Ուսարիայի հաստատութիւնն ու սանդղութիւնը հետ ներքուստ շատ մեծ կապակցութիւն ունի։ Ինչ հանար ալ ինչ որ Ուսարիան անդամոյրներու կամ խնդիրներ կամ ասոնք կարգի տերութիւնն մէջէն հանելով՝ երկրորդ կարգի տերութիւն մ'ընելու հետաքրքիր մեծ մեռնոց կրնայ պատճառ ըլլալ։ ասոնք ալ Եւրոպայի ուռուցիկ մեծ դժբախտութիւն պիտի ունենան։ Ես դժբախտութիւն մը՝ որն որ հետաքրքիր առնն Ինգլիայի իրեն մեծ պարտքը, պիտ՝ որ հանարիր։ Ա քաղաքական ազգ է որ Ուսարիա երկար առեն Եւրոպայի ազատական կողմնակցութեան սիրելիանը չեր։ Ինչ հանարակ կ'ըսուեր որ իր բռնած քաղաքական ճանապարհ՝ ուրիշ բան չէ, բայց եթէ ազատական գաղափարներուն դէմ արգելք։ Եւ աս պատճառն զինքը ամենայն ազգերուն ատելութեան արգելք

ԳԵՐՄԱՆԻԱ

ՊԵՐԼԻՆ, Պերլին, Օգոստոսի 2։ Ռանմանագրական Դանիոյ-Ֆինլանդիոյ ընտրած լուսագիրը կը հաստատէ որ Ընկերվիկիոյ Պուշի թագաւորին Տանիմարգայի հետ բրած զինադադարին գլուխ ծունր են։

— Լայնալուս պաշտօնական լուրերու կը հաստատեն որ Հոհենցոլլեռն-Հէքինկէն ու Հոհենցոլլեռն-Սիկմարինկէն իշխանութիւններուն իշխանները իրենց երկիրը Պրուշի թագաւորին արդէն տուեր ու իրենք հրաժարեր են։ Տես մեր առաջուան 30երորդ թիւը։

— Պրէսլաւ, Օգոստոսի 1։ Հոստեղայ առաջնորդութիւնը ծածուկ երդմնակցութիւն մը գտաւ, որուն վախճանն էր լորոր Լեհաստան ազատ հանել։ Ամբոխ թղթակցութիւնները հոգ ադոյը Պրեսլերցի մին էր, որն որ վաճառականի անուանի նոյն նամակները ամէն կողմ կը խարբեր։ Աղտամբութեան ամէն մանր դէպքերն ու ժամանակներն ալ ամ թղթերուն մէջ որոշուած էին։ Ա-գոս ընդհանրապէս

— Դերմանիոյի զանազան կառավարութիւնները քիչ մը յառաջ լուծուած խորհրդաժողովնին ետեղ՝ ամ մնալիս նորէն պատգամաւոր ընտրել կու տան ու խորհրդատուներին կը լրանան։

ՍԱՐԴԻՆԻԱ

ԴՈՒՐԻՍ, Յուլիսի 30։ Ա.յսօր թագաւորանիստ խորհրդանոցը բացաւ։ Իր պահանջութեան երեսի մասերն ասոնք են։ Պեմիպէս ձեր ահեներու գործքը ծանր ու դժուարին է, բայց նոյն իսկ անոր համար շատ պատուաւոր է։ ... Բախտին արկածները՝ որոնք կարճամիտ ու հաստատակամ մարդիկներուն վնասակար կ'ըլլան, գիւղացիական սրտի մը նրախտիք ու օգուտ կը բերեն։ Զսլաւոր ժողովուրդ մը դժբախտութեան դպրոցին մէջ կ'ելնի։ ... Կը հաւատիրեմ զձեզ որ ան զուարթ ու կենդանի հաստատութիւնը ցուցնենք, որն որ այնչափ մեծանձն ապրելը փրկեց ու բարգաւաց։ Սահմանադրական տերութեան մը մէջ բնական բան է որ զանազան կարծիքներ, սղալներ կաղմակերպութիւններ ըլլան։ բայց ատոնն ալ կայ, որուն մէջ հաստատակամ վանդը ամէն կերպերը մոռցընել կու տայ։ Սեր հիմնական ժամանակն ալ ասանկ է։ — Աւստրիայի հետ եղած խաղաղութիւնները վախճանին մոտ են, ըմբռնուլու ըլլան նէ, պաշտօնականորէն ձեռքով ձեռի կը հաստատեմ, որպէս զի դուք ան մասին վրայ խորհիք, որուն համար ստեղծագրութեան զօրութիւնքը կոչում ունիք։ Կը հրաւիրեմ զձեզ, տեարք իմ, որ ձեր խորհրդներուն մէջ ան գործնական իմաստութիւնը ցուցնենք, զորն որ Իտալիայի ու Լեւոտայի հիմնարկութեան վիճակը կը պահանջէ։ Ով որ ինք զինքը բախտին ձեռքը կը յանձնէ, անոր պատահարներն ալ այրաբար կրնան է։ Դրսի անդամութիւնքն հետ ունեցած յարաբերութիւններս բարեկամական է կամ բարեկամական ըլլալու վրայ է։ Ընդդիմայի ու Դաղղիայի՝ որոնք իրենց մեծանկիր խոսքովը մեզ ներեցուկ եղան, պէտք ենք մեր շնորհակալութիւնը մատուցանել։ Բայց ներքին բանները հոգալու հարկաւորութիւն ալ ապաքին խնդիրներն քիչ չէ։ Մեր երկրին վիճակը ամենամեծ մտադրութիւն մը կը պահանջէ։ Եւ իմ կամ հիմնարկութեան պարտաները զմեզ կը պարտաւորեն որ ծախքերուն մէջ զգոյշ ատիճանի խնայութիւն ընենք, բայց ասիկա հաստատակայ օգտակար դործքերը հոգալու մէջ պէտք չէ բլլայ, փան զի աերութիւնն երկամտութիւն ազգութիւնն ասոնք են։ ... Կ-ԺԺԷՊԴՈ ԲԻՆՄՊԷՆ։

ԳԵՍԿԱՆՆ

Մ'ԵԾ գուքքը Աւստրիացւոց զրաց բրած ծառայութիւնն իր շնորհակալութիւնը ցուցնելու համար՝ Բիլլիցի մէջ Յուլիսի 27ին մանաւոր հրամանագրով մը կարգաց որ Ուսանելի ազատագրեան, Տ'Ասպրմ սնուցեին ու արքիդուքս Ալպերդին, Ս. Յովսեփայ կարգին մեծ խաչը տրուի։ Իսկ Ալիքիէն կոմսին, ու Սգաստեն եւ Դալմերաղ զրատարներուն նոյն կարգին հրամանատարութեան խաչը (երկրորդ աստիճանը) կու տայ, եւ թիդանաթիոլս Տ'Ասպրմ սնուցեն կը խնդրէ որ իր գունարակին մէջ նոր երիս. արժանի պաշտօնակալ ալ առաջարկէ՝ նոյն հրամանատարութեան խաչը տայու համար, նմանապէս իր գունարակին տասներկու. պաշտօնակալ ալ ընտրէ՝ որոնց կուրծքը նոյն կարգին ասպետական խաչը զարդարէ։ Մեծ գուքքը նոյն հրովարտակին մէջ Աւստրիացւոց ցուցցած ազնուութեանը, խոհեմութեան ու քաջասրտութեանը վրայ մեծ գոհութեամբ կը խօսի։

— Մ'ոնիքորէ գրոֆոնոյ մեծ դքսին ուրիշ մէկ հրովարտակն ալ կը հրատարակէ, որով ան ամէն յանցաւորներուն, որոնք մեծ դուքսն ու իր ընտանիքը փնտացուցած էին, եւ իսմ դասակը եղած էին, կատարեալ ներողութիւն կու տայ, միայն զանոնք դուրս հանելով՝ որոնց վճիռն արդէն կորոշուած էր, եւ որոնք որ 3 ամսուան մէջ իրենց երկիրը չեն գառնար։

ՀԱՅՈՄԸՑԻ ՏԷՐՈՒԹԻՒՆ

Ս. ՔԱՀԱՆԱՅԱՊԵՏԸ լուսակատար իշխանութիւնս ունեցող երեք գործակալ Հռոմ խաբրեց, այսինքն Տեալ Ճէնիկա Սէքմանպ էն, Վանիչելլի Դաղնի ու Ալբիէրի կարդինալները, որոնք Օգոստոսի 1ին Հռոմի մէջ յայտարարեցին մը հանելով խնայուցին թէ Հռոմի բնակիչներուն գիրքերը շուտով բաժնելու եւ թշնամութիւնները վերջանելու համար պիտի ջանան որ նախ՝ կրոնի յարգութիւնը նորէն հաստատուի, որուն պարհանարհութիւնն ոչ ոքի չարիք հնարեցաւ, երկրորդ՝ ան մարդիկներուն խորհրդանը պիտի գործեն որոնք փոտահութիւնն արժանի են ու իրենց յանձնուած գործերը յաջողութիւնամբ կրնան կատարել, եւ երրորդ՝ կարելի եղածին չափ շուտով՝ Ներքին գործոց, Արդարութեան, Եղեւմոյ, Պատերազմի, Հրապարակական շինուածոց ու Վաճառականութեան պաշտօնեաներն պիտի անուանեն։ Իսկ Ս.ր.աքին գործոց պաշտօնեայ կը մնայ Ս. Անդոնելլի կարդինալը, որն որ իր բացակայութեան տանը իր տեղը փոխանորդ մը պիտի անուանէ, եւ նոյն յայտարարութիւնը կը վերջացնեն առ խոսքով։ Պէտք առ եղանակաւ ամէն բան կարգ ա որելու ատեն՝ Ս. Հայրը իր բարեբար մտքովը պիտի մնայէ ու կրնէ ան ամէն լաւագոյն նորոգութիւնները ու կարգադրութիւնները, որոնք ծայրագոյն Քահանայապետին ատիճանին ու իշխանութեանը հետ, ինչպէս նաեւ Հռոմի տէրութիւնն յաւուրէ պարտաւորութիւնները հետ կրնան միարանիլ, որուն պահպանութիւնը մեծ բոլոր ուղղափառ աշխարհքին հարկաւոր է, եւ թէ Ս. Հայրը սիրելի հպատակներուն երջանկութեան հետ նոյնքան կապակցութիւն ունի։ Հռոմայի օրագիր։

— Կարթագոյի որ երկայն առեւեկ ի վեր Աւստրիացիներէն կը հարատեւեր, ու իր դնդոմը յերուզանիներու պէս լեռնէ լեռ ու գետէ գետ կ'անցնէր եւ բնակիչները կը կողոպտեր, վերջապէս յաղթուեցաւ։ Ս. Մարթեռոսի քով Աւստրիացիք զանիկա ջարդիէն խիստ պաշարեցին, որով առիթուն ցաւ զինքերը թողուլ։ Գերջի առեւնները քանի եղած գոյքին թիւը հալեր. 3000ի կը հասնէր, որոնց մեծ մասը բանտեր եղած չարագործներ ու ցնցուտաւոր մարդիկներ էին, բայց ստոյգ առաստութիւն ունէին։ Ինչ ասոնցմէ 200 հոգի առած՝ ձիորդներնուսկիներով՝ ծանծաղ տեղերէն անցնելի ու վերնակի երթալ կ'ուզէր, բայց Աւստրիացոց Օրնոգէ Դեսին պաշտօնակալը Սիդոնիէ՝ ասոնք առաստ ու մեջերնէն 100 հոգոյ չափ բռնեց, մնացեալները՝ կարթագոյին ալ մեկտեղ՝ ցամաք եղան, բայց դժուար է որ փախչին ապատին։ Ես լուրերէն կ'իմացուի որ կարթագոյին դեռ բռնուած չէ. միայն աս ստոյգ է որ անոր գոյքը բոլորովին ցրուած է։ Աւստրիայիք միայն Ռիմինի քաղաքը ասոնցմէ 800 դերի ընկրին, կ'ըսե Մենոն լրագրէն։

— Կոնստանդինոպոլի Բիլմնպէնի կը հաստատէ որ Ս. Քահանայապետը քաղաքական յանցաւորներուն թողութիւն պիտի տայ, միայն գուրս հանելով Հռոմի ատենագրի ժողովքին 200 երեսփոխանները, դաւառներու գահերէցներն ու Ս. Քահանայապետին Հռոմէն հեռանալէն ետքը դարձնելին, յաւուրջ տաղով պաշտանեաները։ — Հռոմի տէրութեան մէջ եղած Սպանիացի զրաքին թիւը 12,000 է, որոնք Ումպրիայի քաղաքին կը կենան։

— Հռոմի ոստանայ տեղերուն ու գաւառներուն մէջ դեռ մարդասպանութիւններ ու չարագործութիւններ կը պատահին, ասոր համար ալ միօրինակ մարդ կը բռնուի։

ՍԻԿԻԼԻԱ ՈՒ ՆԷԱՊՈԼԻՍ

ՆԵՊՊՈԼԻ, Յուլիսի 19։ Թագաւորը Սոդոմոնի իշխան Դիլանձերի զօրագնդը՝ Սիկիլիան շուտով նուաճելուն ու խաղաղցնելուն համար՝ Դաղրմինի գաւառը ուղարկեց։ Ասոր պատուանդանը բռնած Ճամբուն ամենեւին բարեկամ չեն։

ԼՈՆԴՈՆ, Դամասկոս, Յուլիսի 19։ Մոսէս Մոնտէֆիորէ՝ որ Հրեական ցեղէ է ու Անդլիոյի հպատակ՝ Յուլիսի 3ին հոս հասաւ։ Իր գալուստն վախճանն ան է որ ինչպէս քիչ ատեն յառաջ, նմանապէս հիմակ ալ՝ իր ցեղակից ու հաւատակից Հրեաներուն վրայ մեկ կողմանէ նեղութիւն կամ հարատահարութիւն չլլալու ըլլայ նէ, ինք պաշտպանել։ Ասիկայ ամենուն սիրտը փոստրիկելու համար՝ նաեւ նոյն իսկ քրիստոնէից ասասիկ առաստաձեռնութիւն կ'ընէ։

ՊԵՐԼԻՆ, Պերլին, Յուլիսի 30։ Ապատամբ Տամիկիները դեռ պիհաչի ընդդէմ պաշարած կը կենան։ Ակրոյ լրագիր։

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆ

ԱՆԳԼԻԱՅԻ Բրնճապի թագաւորութիւնը հինգ նահանգ (province) բաժնեցին, որոնց ամէն մէկը զարձեալ պլիւզլ գաւառակ (district) բաժնուած է։ Ա. Լսոր նահանգ՝ 3 գաւառակով, Բ. Մուլզան 3 գաւ. Գ. Լեմա 4 գաւ. Դ. Ճելում 4

* Մէկ ՊԷՍՈ ՖՈԼԷ (real de vellon) գրեթէ 1 դրամ կ'արժէ։

գաւ. իսկ Ե. նահանգը կը կազմեն Բելլաֆէր ու Հազարբէ։ Ամէն մէկ նահանգին վրայ ղեկի դրուի մէյ մէկ տեսուչ կամ մարզպան (intendant)։

ԱՄԷՐԻԿԱ

ԱՆԳԼԻԱՅԻ ԱՌԱՔԱՆԱՅԻ ԱՆԴԱՄԱՆԴԱՏՈՒԹԻՒՆ։ Գանատայի ժողովուրդը դէռ հանգարտած չէ, հապա զանազան միջոցներով կը ջանայ որ Մեծն Բրիտանիայէն բաժնուի ու Միացեալ նահանգներու հետ միանայ։

ԱՆԳԼԻԱՅԻ ՆԱՒԱՆԳԻՔ։ Ամերիկա ու Ֆրանսա Եորկէն Յուլիսի 18ին գրուած թղթէ մը տանելով կը ծանուցանէ որ 1849ին Յունուարի 1ին սկսած աշխարհահամարը բնակիչներ է, որուն նայելով՝ Միացեալ նահանգներու բնակչաց թիւն է 21 միլիոն, 687,432 հոգի, ասիկա 1848ին եղածին հետ բաղդատելով՝ աս տարուանը 9% աւելի կ'ելլէ։

— Լոնտոնէն Յուլիսի 27ին Լոյդ կը գրեն որ Պ. Սմիթ՝ Գուլիֆոռնիայի կառավարը ոսկի ժողվելու իրեն. Միացեալ նահանգներուն սրինացը կեմ բան արգիլեր է, եւ խել մը օտարականներ ալ, որոնք աս արդելքէն եւոքը դարձեալ իրենց գործքը յառաջ կը տանէին, բռնել տուեր է։

ԻՍԱՒ ԱՄԵՐԻԿԱ։ Հոգիների կառավարութիւնը խահուէին գինը 27 տոլարէն 29 հաներ է, իսկ բամիակինը 28էն 30։

ՕՒՈՕՒՄՆԱԿԱՆ

ՏԱՐԲԱԼՈՒԾԱԿԱՆ

ԴԻՈՒ ՏԵՍՈՒՉ ՋՐԾԻ

Պ. Օ'Կորման Մահը (O'Gorman Mahon) աս օրերս Անգլիայի պառլամանտաց խորհրդարանի մէջ նոր դիւա մը հպարտացաւ, որն որ Իրլանտացւոց շատ գովելի է։ Կիրակաւը՝ նոր եղանակաւ մկելով (Ամէնի անդրնելով՝) մէկէն ի մէկ մը կ'ելլէ, որն որ Ճրագ շինելու շատ յարմար է։ Պ. Օ'Կորմանի քովը ունեցած ասոնկ Ճրագ մը հանեց դրաւ, որն որ գիշերը շատ փայլուն լուսով մը վառուեցաւ։ Ասիկա բուն գտնողն է Պ. Օէն (Owen), որն որ կը հաստատէ թէ 100 տակառաւորի կիրակաւին վրայ 20 փաունտ օգնելին ծախք ընելով՝ 91 փաունտ օգերբինի Ճրագ կառնուի։ Եւ որովհետեւ Իրլանտա կիրակաւի անբաւ երկիր ունի, կը յուսացուի որ աս նոր Ճրագէն մեծ օգուտ մը գտնէ։

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ

ՑՈՐԱՅԻ ԱՐԵՒԵՐՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻՆ ՀԱՄԱՐ

Լաւ միջոցը, զորն որ՝ Փարիզի Մ-Ն-Ի-Ն Էնֆանտէն լրագրին նայելով՝ Պ. Ռեգիպի վերաբերմամբ գաղթ է, սոսկալուելու բլլայ նէ, շատ մեծ օգուտ ունի։ Պ. Ռեգիպի նոյնը այսպէս կը պատմէ։ "Շատ մարդանի մը մէջ հարիւրաւոր գրիւներով (ինֆիներ) կէս մը ձմեռկի կամ որդնոտած ցորեն կար։ Հոս բան պատահման դէռ չմաղուած կանեփի (տենէչնի) հունտ ու նաեւ չծեծուած կանեփ՝ բերին դրին։ Նկիրդի առատ. ինչպէս մեծ եղաւ, ամենուն զարմանքը, երբոր տեսան որ յարկին գետնները որդերով լեցուեր են, որոնք միջոցակ դէպ ի վեր կը մագլցին։ Շտեմարանին բոլոր որդերը հանելու համար՝ սկսան ցորենը տակն ու վրայ ընել, եւ ասով նոյն անկոչ բազմակոնները վեց եսմէք օրուան մէջ իրենց փախուստը դարձուցին յառաջ։ Ասրին ու յարկէն զուրս եկան դացին։ Ան ժամանակէն ի վեր շտեմարանին մէջ նոյն փորձը շարունակելով՝ որդ մ'ալ չտեսնուեցաւ։ Ուստի, կ'ըսէ Պ. Ռեգիպի, աս տարի կանեփը հնձուելու տեղն խել մը առնկ անկից առնելու, եւ հրնաերը վրայէն չմոլուած՝ ցորենոցին զանազան գիները բերելու դնելու է։ Պ. Ռեգիպ որ գալար կանեփին խիստ ու բարկ հոտը ցորենի որդերուն վրայ այնպէս ազդեցութիւն կ'ընէ, ինչպէս որ բեւեկնի եղը (ինֆուսիոնը՝) շիլոտը կամ մեռաքի որդը կը մոդ. մեղմանելուն վրայ, սակայն աս զանազանութեամբ որ կանեփի հոտ եղած տեղէն ցորենին ալրէն գոյացած որդը կը փոխի, իսկ բեւեկնի եղը շիլոտին նոյն իսկ բոլորտը կամ թէ անոր առաջին նշանները կ'ոչնչացնէ։ Ցորենը կորուած ասեն կանեփի ունենալու համար՝ պէտք է նոյնը (կանեփը) Մոտոին վերջերը ցանել, ինչպէս Լամպարտիա կ'ընեն։ Ան ժամանակէն մինչեւ ցորենի հունձքը կանեփին հոտ բնական բարկ կ'ըլլայ. ուր որ Ցունիսի մէջ ցանուելու բլլայ նէ, հարկաւոր եղած առեն՝ անոր ոչ մեծութիւնն եւ ոչ ալ հոտին խստութիւնը բնական կ'ըլլայ, որով եւ օգուտ մը չունենար։"

ՍՐԲՈՒԹԻՒՆ ՍԱՏԻՍԻՆԱՅԻ ԴԻՒՐԷՆ ՄԻՋՈՑ

Լաւ մը տարի կայ որ Վալաքիայի, Մոլտաւիայի ու Պուլղարիայի մէջ սաստիկ յաղմուելեամբ մարախ իջած էր, ու եւիկին բերքերը յափելով՝ մեծ վնաս կը հասցընէր։ Ցեղացիր շատ աշխատեցան որ զանոնք ջնջէն սպառէն, բայց չյաջողեցաւ։ Մարախները կերան վայելեցին ու իրենց հաւկիթն ալ հողին մէջ քանի մը մասնաւոր խորութեամբ ձգեցին։ Բնակիչները զարձեալ սկսան ջանալ որ գէթ նոր եղելոնը հաւաքելու ձգերը խոփանեն, սակայն ասոր մէջն ալ անյաջողեցան։ Հանդիպեցան, եւ ան գաշտերու ապականիչ կենդանիները Մայիսի մէջ դարձեալ սկսան երեւալ ու, հնձանները ամ ու դող կը պատճառէին։ Բայց Պուգովինայի կայսերական գործակալը Պ. Պոխ ան անգամ դիմեցին ու օգտակար հնարք մը մտածեց, այսինքն ասդին անդին՝ կէս գրկաչափ (գրաֆ) խորութեամբ ու նեղնոսի լայն փոսեր փորել տուաւ եւ բոլոր բնակիչները յորդորելով ու նաեւ տուգանք տալուելով՝ ոչ հանեց որ հասարակաց վնասներն անցընելու համար՝ միարան գործեն ու մարախները հաւաքելով նոյն փոսերուն մէջ քերեն լցընեն։ Ասոր վրայ բոլորը կանգնած ու տեսած ոսոր նայեր, ու դաշտերն ալելով, մարախները փերնեալով կամ մեծ լաթերու մէջ առնելով՝ միօրինակ փոսերուն մէջ կը մղէին ու կը նեռէին, ու երբեմն մարդիկ ալ կեցած զանոնք կը ծեծէին։ Ասով կարծուածէն շատ աւելի օգուտ եղաւ, ու բնակիչներուն ասատ հունձք մը պատրաստուեցաւ։

ԼՐԻՏԱԳՈՐԾԱԿԱՆ

ԽԱՀՈՒԷԻ ՄԵՂԿՈՒԹԻՒՆ

Ընդդիմացող Հոլանտացւոց ճաւա կղզոյն վրայ ունեցած յաղթութիւնը աւելնալով՝ իրենք ալ Սէյլանի վրայ խահուէ մշակելու սկսան, ու քիչ ատենուան մէջ այնպէս յառաջ տարին որ 1848ին 300,000 կենդինար խահուէ առին ու 1851ին 500,000 կենդինար պիտի առնեն։

ԱՂՊԵՐՑԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՎՐԱՑ ՀԵՏԱՔՐՔՈՒԹԵԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Ընդհանրապէս վրայ նորաւոր տեղեկութիւններ կարդալը ամէն հայազգի մարդու. հաճելի բան մըն է։ Փէջ երկիր կայ, որ հիմակուան առենս հետաքրքիր ու քննելի ճամբորդի մը աչքէ անանկ հաւաստ գանձեր բանայ, ինչպէս մեր հայրենիքը։ Շատ նէրսոպացիներ ասեն ասեն աս գանձերը լանալու ու եւրոպական գիտութիւնը յառաջացընելու պատճառաւ աս կողմերը ճամբորդութիւններ ըրած են կամ աս նիւթին վրայ գրքեր գրած են։ Ինչպէս Բարրոդ, Ֆիւլաս, Քեր-Բորդեր, Վիլլիամսոն, Շիլ, Ռիդդեր, Էմիլդ, Լինսուրիթ, Դաւիդոնիէ, Շարտէն, Դուանրիոր, Պէհնիէլ, Լաֆէն Պուռ, եւ այլն, որոնց գրուածները չէ թէ միայն Եւրոպացւոց, հապա նաեւ հայրենիքէն հեռու պանդխտած կամ գաղթած հայազգիներուն ալ այնչափ տեղեկութիւններ տալու բաւական կ'ըլլան, երբ որ ազգերնուս մէջ չկան անանկ մարդիկ, որոնք կամ դրամական կարողութիւն եւ կամ ասանկ ճամբորդութիւններու հարկաւոր եղած գիտութիւնները չունենալուն պատճառաւ՝ չեն կրնար ան կողմերը ճամբորդութիւն ընել, եւ կամ թէ ճամբորդութիւն ընելու ալ ըլլան նէ, տուած տեղեկութիւնները գուցէ այնչափ մեծ բան մը չ'ըլլար։ Գաւն ալ հիմնական տեղեկութիւն մը տալու համար՝ անհրաժեշտ պէտք է որ ճամբորդը բնական պատմութեան, երկրաբանութեան, հնագիտութեան եւ տիրոջ զանազան գիտութիւններու վրայ ծանօթութիւն ունենայ։

Լրագրաց ճամբորդներուն կարգը կը դրուի նաեւ Պ. Մորից Վակնէրն ալ, որն որ ասկից երկու երեք տարի յառաջ Իւսուֆ Հայաստանը պտտեցաւ, ու իր ճամբորդութեան պատմութիւնը 1848ին վերջերը հրատարակեց։ 1840ին Ուրմիոյ դեղին Ուպրարատայ վրայ ժայռերուն տակ թաղուելը աս գիտնականը շարժեց ան կողմերը ճամբորդութիւն ընելու, եւ Պերլինի գիտութեանց Ճեմարանէն ալ դրամական օգնութիւն դտնելով ու ինքն ալ դիտութեանց բաւական տեղեակ մարդ ըլլալով՝ օգտակար գլուխ հանեց իր ճամբորդութիւնը։ Իր գիրքը ընդհանրապէս ան կողմերուն եւ մանաւանդ աղգայնոյ վիճակին, երկրին անկերուն, շէնքերուն վրայ տուած տեղեկութիւններով լիցուն է, որոնց մէջէն սքանչելի կամ գիտնական արժանի տեսած մասերնիս քաղելով լրագրներուս մէջ կը դնենք։

Ն.

Պ. Վարիեր ի Թիֆլիս. — Պարոն Ադամեան։

Պ. Վարիեր իր ճամբորդութիւնը Թիֆլիսէն սկսաւ Այգ ըսելը որ ինչպէս տեսերէ ան լրագրին մէջ։ Վրաստանի մէջ (տասնակ կը սիրի Պ. Վարիեր) պարոնը տեսնելի ուշ կը սիրի, քան թէ Եւրոպայի ան լրագրները, որոնք նոյն լայնութեան տասնամեայն տուին են։ Գիւղան ու ունձերնիները գիս մինչեւ Մայիսին երկրագործ չտարածը Թիֆլիսի բոլոր քաղաքին, ուր նոր Հայաստանի վրայ տեղեկութիւններ տանելու։ Ամենն ան ելի Կովկասեան բանակին հրամանատար Նարդի Հայոց գերապատիւ՝ պատրաստակամութիւն ցուցուց իմ ճամբորդութեանս հարկաւոր եղած բաները հոգալու։ ու նաեւ Պ. Գրեգորիոս Գաղդեպոն է երեւելի հանանուն բանասաստեղծին տղաքներն մէկը թէ խորհրդով է, թէ գործքով ինձի շատ օգնեց։ Անոր հետ ուրեցած ճանչնալութիւնս ինձի դանձ արժէց։ վասն զի ընդհանուր կուսակցին գիս ունեն Հայաստանի վրայ անպիտն ձեռագիրներ հանեց, որոնք շատ հետաքրքրութեամբ կարդալի ու շատ բան ալ տրվեցայ։ Բայց ասոնցմէ վրայ չխմեար նաեւ Պ. Ադամեանին հետ բրած ճանչնալութիւնս, որն որ ազգաս Հայ է, ու կրթութիւնը Լիֆլանտի Գերմանացիներուն մէջ ընդունած է։

Ան մարդուս պատմութիւնը շատ հետաքրքրական է։ Պ. Ադամեանը էջմիածնի վանքին աշակերտներէն մէկն էր, ու յունարենական վիճակի համար որոշուած էր։ 1829ին Տորբատեան հանգանականին վարժապետը Պ. Բարրոդ իր Հայաստան ըրած ճամբորդութեանը մէջ Էջմիածնի վանքն ալ անցնելով՝ Ադամեան պատանեակը միայն զանուեցաւ վանքին մէջ, որ առանձին կը խօսէր։ Բարրոդ՝ Կոլիուպիոսին ազաչեց որ աս երիտասարդ սարկաւագը իրեն ճամբորդութեանն ընկեր բլլայ։ Կոլիուպիոսը Տորբատեան հանգանականին վարչութեան ազաչանքին զիջաւ։ Ան երկու. ուղեկիցները եղբոր պէս իրարու հետ կապուեցան. ամէն դժուարութիւնց ու վտանգներու մէջ իրարմէ չէին բաժնուեր. ու աս կերպով սասոյած բարեկամութիւնը մինչեւ Բարրոդին մահը տեւեց։ Պ. Ադամեան Բարրոդին դիտութիւնը առնելով՝ ինքն ալ գիտութեան եռանդ մը ստացաւ. ու անոր շատ կապաշէր որ զինքը Տորբատ երթալու. մինչեւ մը դանէ, որպէս զի հանանոյց համալսարանին մէջ ուսում ու գիտութիւն ստանի եւ կրթուի։ Ինչ է. իսկ Բարրոդին ձեռք բանելովը բաղձանքին հասաւ։ Թուսի կառավարութիւնը օգնութիւն ընելով՝ Պ. Ադամեանը Տորբատի համալսարանը մտաւ, ուր վեց տարի ուսում որվելէն ետքը իր հայրենիքը դարձաւ ու իր հայրենակիցները զարգացընելու մեծ եռանդ ուներ։ Ուրեմն մեկ դպրոց մը հաստատել, որուն վարիչներուն պէտք ոն ընար, որ ազգի ժողովրդեան դպրոցներուն վարպետներ հոնել, ու աս միջոցը ապահով կերպ մը կը կարծէր իր ազգին յառաջադիմութեանն ու կրթութեանը։ Բայց տեսնելով որ տարիկս յառաջ պիտի չբերեայ, Պ. Ադամեան էջմիածնի մէջ քահանայագործ ապրիլ ուզեց։ Ան ալ շատ բնդդիմութիւն կրեց, որովհետեւ վանքին կղերը Պ. Ադամեանին քաղաքական Գերմանացւոց մէջ բնդունած կրթութեանն ու դիտութիւնը վրայ կասկած ունէին։ Անոր համար Պ. Ադամեան Լայ. Թիֆլիզ դնաց, հոն դպրոց մը հաստատելու, ու հոնտեղայ յառաջադիմութիւնը դարձեալ ալ անոր հետ միասին։ Ան գաղտնի շատ անգամ գացի ու Հայ ազգ յառաջադիմութիւնը վրայ շատ զրուցեցայ։ Ցաստ, աստուածաշունչ ազգաց ազգէ կը կարդան ու կը գրեն հայերէն, վրացերէն, թիւրքերէն, ռուսերէն, գերմաներէն ու գրաբարէն։ Աստուածաշունչ. դերմաներէն ուսէ՝ դրէ՝ ուսուած բաներէն սեռոյ որ գերմաներէն լեզուին կարմիթեան ազգի ուսումնական էին։ Իմ ուրիշ նեմիթէն ու Շիլլերին գործերը կարդացին, ու գերմաներէն լեզուին մասնաւոր բաներ մը կը յուսցընէին։ Ամէն անգամ աս գաղտնի դասերուն ու աս կայաստ. ազգերը աւանդելու՝ մեծ ուրախութիւն կը զգայի, մանաւանդ իրենց բարեկամական ու ընտանեկան վարմունքը, քաղաքավարութիւնն ու վարժութիւնը դիս շատ կուրախացուցին։ Իրենց վարպետին վրայ շատ սէր ունին, որովհետեւ թէ կրթութեան ու գիտութեան մէջ յառաջադիմեցու. եւ թէ իրենց հանգստութիւնը հոգալու շատ փոյթ կը տանի։

Անցիսին տարի օրերը հասնելուն պէս՝ Պ. Ադամեանին ու նայդհոյդ զրաբանին հետ մեկտեղ Թիֆլիզէն ելայ։ Պ. Ադամեանին աշկերտները հիերով դաղքն դուրս մեղի յուսաղկաց ու եկած էին։ Ան տարեկ երիտասարդներուն տեսարը նոր ինձի ուրախութիւն բերաւ, որոնք անանկ վարժութեամբ ձիերնին կը դարձընէին, կը խաղցընէին, որ մարդ չկրնար կարծել։ Կսբ դեռեն քով վերջին դարձուկներուն հասանք նէ՝ աս մեր յաղթական ոգեներն հրաժարեցանք։ Պ. Ադամեան իր աշկերտներուն գերմաներէն լեզուաւ խօսակցութիւն մը ընելով՝ յորդորեց որ սուտ մեն փոքի տուին, որ գաւառաց ասեն ինքն ալ սարքանոց։ Ամենուն մէկիկ մէկիկ ձեռքը թիմոթէնէն հարը՝ բարեմաղթութեան ձայնները բարձրացան, ու բոլոր մեր ետեւէն երկրին ասեն գիս կը լսուեին։

Նոյն գիշերը Դաւի գիւղացիք, որ Թիֆլիզէն ասանկին օգնեցան է։ Երկրորդ գիշերի մէջ ակից Ղամրոյ եկանք, ու երկու լեռներու ցլեմի մը մէջ եղած դաշտի մը մոտերեմ՝ հասանք։ Ինչ, ու երրորդ գիշեր Ռիբրիս։

(Շարունակութիւնը ուրիշ անգամ։)

ԳՐԱՄԱԼՓՈՒԹԵԱՆ ԸՆԹԱՑՔԸ

ՎԱՐՇԱՆԱ, ՕԳՈՍՏՈՍԻ 11

Ամսդերտամ 100 ընդ ազգի ֆ. ստրլ.	251 ½	արծ.	ֆիորր.	2 ամիս
Լիվերպուլ 100 ընդ ազգի ֆիորին	121	»	»	½ »
Լիվորնոյ 300 ֆրանկ. լիրա	116 ½	»	»	2 »
Լոնտոն 1 փաունտ ոսկերկին	12.10	»	»	3 »
Համբուրգ 100 պրանդ. ֆ. ստրլ.	266 ½	»	»	2 »
Ֆլորենցիա 300 ֆլորինիկ. լիրա	137	»	»	2 »
Մարսիլիա 300 ֆրանկ	113 ½	»	»	2 »
Միլան 300 աւստրիական լիրա	112	»	»	2 »
Փարիզ 300 ֆրանկ	144	»	»	2 »
Ֆրանֆուրտ. ամ. Մայն 120 ֆիորր.	121	»	»	3 »
Պոլիս (Օգոստոս 7) 372 — 372 փարա	1	»	»	31 օրանոց